

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНЬОГО РЯТУВАЛЬНИКА ДЕРЖАВНОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ З НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ

Постановка проблеми. Нині в Україні відбувається процес модернізації освіти в контексті Болонського процесу, який передбачає впровадження державних освітніх стандартів нового покоління, розроблення та реалізацію освітніх програм на компетентнісній основі.

Перехід до компетентнісної освіти потребує суттєвих змін у всіх складових частинах освітньої системи. Зміни відбуваються відповідно в таких напрямках:

- у цінностях, цілях і результатах навчання і виховання (від засвоєння знань, умінь навичок (ЗУН) – до формування на їх основі базових предметних і соціальних компетенцій сучасного фахівця);

- у змісті навчання (від розкиданої в багатьох навчальних предметах абстрактної теоретичної інформації, мало пов'язаної з практикою, – до системно-орієнтованої на основі компетентних практичних дій і вчинках тих, хто навчається);

- у педагогічній діяльності викладача (від монологічного викладу навчального матеріалу до педагогічної творчої співпраці та діалогу викладача і тих, хто навчається);

- у діяльності учнів і студентів (від репродуктивної позиції, пасивного сприйняття і запам'ятовування навчальної інформації – до створення образу світу в самому собі за допомогою активного розвитку в собі інтелектуальної, духовної і предметної культури);

- у технологічному забезпеченні навчального процесу (від традиційних методів – до інноваційних педагогічних технологій);

- в освітньому середовищі як системи впливів, умов формування і розвитку особистості, що містяться в соціальному і просторово-предметному оточенні навчального закладу;

- у відносинах із зовнішнім середовищем;

- у фінансовому, матеріально-технічному, організаційному і кадровому забезпеченні діяльності освітньої системи, що реформується [2, с. 10-12].

Нині кожний ВНЗ, його кафедри, факультети й інститути шукають шляхи практичної реалізації компетентнісного підходу, тобто формування компетентності / компетенцій.

Аналіз останніх досліджень і публікацій свідчить, що проблемі компетентнісного підходу в освіті присвячені дослідження: І. Зимньої, Е. Зеєра, О. Ларіонова, Т. Матвєєва, М. Нечаєва, Дж. Равена, В. Серікова, Л. Спенсера, Ю. Татура, А. Хуторського, В. Шадрікова та ін.

Аналіз літератури свідчить, що поняття «компетентність / компетенція» складне, багатокомпонентне, міждисциплінарне; в науковій літературі немає однозначного визначення.

Серед численних компетенцій вчені (В. Байденко, І. Зимняя, О. Ховов) виділяють професійну компетентність.

Постановка завдання. Мета статті полягає в розгляді компетентнісного підходу до професійної підготовки майбутніх рятувальників державної служби з надзвичайних ситуацій.

Виклад основного матеріалу. В науковій літературі зустрічаються такі визначення компетентності / компетенції:

- мотивована здібність (Дж. Равен);

- особистісна риса, властивості й якості особистості (І. Зимняя);

- критерій готовності до діяльності (О. Вербицький);

- стан людини (І. Бувіна, Ю. Варданяк);

- здібність, необхідна для розв'язання завдань і одержання необхідних результатів навчання (Г. Селевко);

- діяльнісні знання, вміння, навички, досвід, а також мотиваційна і емоційно-вольова сфери особистості (С. Зеєр).

В. Байденко представляє таку інтерпретацію поняття «професійна компетентність»:

- володіння знаннями, вміннями і здібностями, необхідними для роботи за спеціальністю за умови одночасної автономності та гнучкості в розв'язанні професійних проблем; розвитку співпраці з колегами в професійному міжособистісному середовищі;

- конструкти проектування стандартів, до яких входять критерії діяльності, галузь застосування, необхідні знання;

- ефективне використання здібностей, що дозволяють плідно здійснювати професійну діяльність відповідно до вимог роботодавця;

- інтеграція знань, здібностей, настанов, що дозволить людині виконувати трудову діяльність у сучасній трудовій сфері [1, с. 3-13].

Ми погоджуємося з думкою В. Байденко, яка визначає професійну компетентність як готовність і здібність цілеспрямовано і самостійно розв'язувати завдання та проблеми, а також оцінювати результати своєї діяльності.

Розгляньмо формування складових професійної компетентності майбутнього рятувальника в процесі його навчання у ВНЗ.

Ураховуючи специфіку діяльності рятувальника державної служби з надзвичайних ситуацій і значущість у його діяльності ділового спілкування, зупинимося на його характеристичі.

Ділове спілкування – мистецтво, що дозволяє ввійти в контакт з іншими особами або організаціями для одержання взаємовигідних результатів.

Учасники ділового спілкування виступають в офіційних статусах і орієнтовані на досягнення мети, конкретних завдань. Ділове спілкування завжди доцільно. А значить, і використання мовних засобів у діловому спілкуванні чітко підпорядковане особистісній позиції з певної проблеми і досягненню позитивного результату в розв'язанні конкретної проблеми.

Ділове спілкування як у своїй письмовій (ділова кореспонденція та документація), так і в усній (ділова мова) формах відрізняється високим ступенем конвенціональності, тобто обов'язкового слідування низці загальноприйнятих норм і правил як мовного плану (мовна етика), так і загальноповедінкового (ділова етика).

Спілкування властиве всім вищим живим істотам, проте на рівні людини воно набуває найдосконаліших форм, стає усвідомленим і опосередкованим, тобто мовою. В житті людини немає навіть нетривалого періоду часу, коли б вона перебувала поза цим процесом життєдіяльності, поза взаємодією з іншими об'єктами суспільства, особливо в надзвичайних ситуаціях. Ділове спілкування служить засобом підвищення якості продуктивної діяльності, інформативним супроводом її.

Ділове спілкування – це процес, в якому відбувається обмін діловою інформацією і досвідом роботи, що припускає досягнення певного результату в спільній роботі, розв'язання конкретного завдання або реалізацію певної поставленої мети. Специфікою цього процесу є момент регламенту, тобто підпорядкування встановленим обмеженням, що визначаються національними і культурними традиціями, прийнятими на даній території, професійними етичними принципами, прийнятими в даному професійному колі осіб. Ділове спілкування умовно можна поділити на пряме (безпосередній контакт) і непряме (коли під час спілкування є певна просторово-часова дистанція, тобто листи, телефонні розмови, ділові записки тощо).

Пряме ділове спілкування має більшу результативність, силу емоційного впливу і навіювання; непряме ділове спілкування не має такого сильного результату. В ньому безпосередньо діють соціально-психологічні механізми. Найбільш поширеною і найчастіше вживаною формою прямого ділового спілкування є ділова бесіда. Зазвичай під діловою

бесідою розуміють міжособистісне мовне спілкування кількох співрозмовників із метою розв'язання певних ділових проблем або встановлення ділових відносин.

У цілому ділове спілкування відрізняється від неформального тим, що в його процесі висуваються конкретні завдання і конкретні цілі, які вимагають певного дозволу, що не дозволяє нам припинити процес переговорів із партнером або партнерами в переговорах у будь-який момент.

Жодна людина у своїй діяльності, і рятувальник зокрема, не може уникнути процесу спілкування з персоналом і оточуючими людьми, з представниками влади, іншими працівниками, що вимагає певних навичок і знань із галузі психології ділового спілкування.

Уміння правильно і адекватно поводитися під час ділового спілкування, а особливо – в надзвичайних ситуаціях – одне з основних складових успіху, ділової людини і керівника. Вміння безконфліктно і продуктивно провести цей процес є однією з найнеобхідніших якостей для того, хто професійно виконує свою роботу.

Виникає питання, яким саме чином можна сформувати відповідну складову професійної компетенції майбутнього рятувальника під час навчання у ВНЗ?

Одним із шляхів цього процесу є використання в навчальному процесі ВНЗ проектних технологій навчання, наприклад, Веб-квестів у вивченні іноземної мови за професійним спрямуванням.

Саме використання технології Веб-квест дає можливість студентам (курсантам) одержувати досвід здійснення майбутньої професійної діяльності, інтегруючи знання з вивчених дисциплін, а також набувати досвіду в спілкуванні з колегами і оточуючими, навички комунікативного спілкування, взаємодії з фахівцями, прийняття спільного рішення в розв'язанні проблеми, розвиваючи творче професійне мислення, пізнавальну і професійну мотивацію.

Ілюстрацією такого підходу може слугувати виконання (навчання) в проекті Веб-квесту на тему: «Natural Disasters».

Наведемо декілька Веб-сторінок Веб-квеста за наведеною темою.

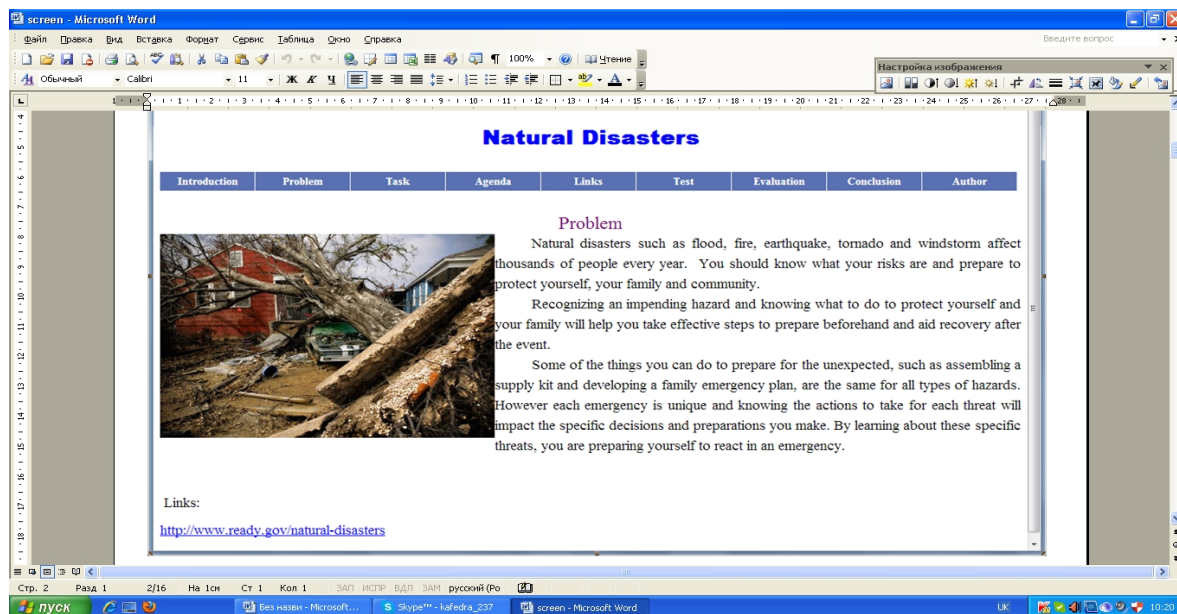

Рис. 1. Веб-сторінка з постановки загальної проблеми проекту

Рис. 2. Веб-сторінка підпроблеми наведеного проекту

Виконання Веб-квестів сприяє формуванню таких професійних компетенцій:

- сприйняття професійної проблемної ситуації як цілісної, вміння аналізувати об'єкти діяльності, його складові та умови функціонування;
- виокремлення в ситуації предмету дій, цілей, засобів і передбачуваних результатів;
- на основі аналізу загальної проблеми, виокремлення відповідних складових підпроблем, відповідних завдань, а також шляхів їх реалізації;
- урахування у своїй діяльності взаємопов'язаних чинників, що впливають на прийняття рішення і кінцевого результату професійної діяльності;
- контроль, оцінка й узагальнення одержаних результатів, доказ правильного прийняття рішення.

Ураховуючи той факт, що викладання Веб-квестів передбачає використання мережі Інтернет, Веб-технологій, під час їх виконання відбувається формування інформаційної компетентності – складової професійної компетентності рятувальника, до складу якої входять:

- технологічна (інструментальна) компетентність, що включає вміння використовувати засоби сучасних інформаційних технологій, зокрема апаратні та програмні засоби, мультимедіа тощо;
- експертна (оцінююча) компетентність – уміння критично оцінювати ситуацію;
- організаційно-професійна компетентність – уміння, пов'язані з упровадженням сучасних інформаційних технологій у виробничі процеси;
- проектувальна компетентність – знання й уміння розв'язання інформаційних технологій упроваджувати за допомогою засобів, у відповідні професійні проблеми;
- пошукова-дослідна компетентність – уміння знаходити, добирати, організувати, опрацьовувати, подавати і передавати інформацію;
- інноваційна компетентність – уміння, постійно вдосконалювати та використовувати інноваційні інформаційні технології.

На основі того, що компетентність є багатофункціональним поняттям, вважаємо, що для її формування потрібне певне навчальне середовище. Це дозволить викладачеві моделювати відповідну виробничу ситуацію. Це, у свою чергу, дасть можливість курсантам

(студентам) діяти професійно, компетентно, а не на основі побутових уявлень. Тому особливого значення набуває формування комплексу знань, умінь та навичок, що в подальшому лежать в основі виконання Веб-квесту. В процесі виконання Веб-квесту ці комплекси будуть інтегруватися в більш складні предметні, міжпредметні і надпредметні компетенції, що складають основу професіоналізму майбутнього фахівця.

Використання ігрової навчальної діяльності передбачає рольову взаємодію, що відбувається відповідно до норм і правил професійного спілкування. Це сприятиме формуванню і розвитку навичок професійного спілкування, а також формуванню компетентного фахівця. Під час виконання Веб-квесту реалізується єдність знань, умінь та навичок, досвіду в процесі формування і розвитку особистості професіонала.

Для створення Веб-квесту необхідно визначити:

- предмет гри – відтворюючі (імітуючі) процеси, вимоги і умови засвоєння професійної діяльності. Предмет діяльності учасників Веб-квеста в модельній формі заступає предмет реальної професійної діяльності;

- сценарій – базовий елемент ігрової процедури. Опис змісту Веб-квесту, загальної послідовності, елементів, операційні кроки, ролей і функцій гравців;

- правила гри;

- система оцінювання процесу і результатів Веб-квесту;

- методичне забезпечення Веб-квесту;

- технічне забезпечення;

- програмне забезпечення;

- прикінцевий продукт та його представлення.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Використання технології Веб-квест у навчальному процесі змінює традиційний підхід до вивчення виробничих процесів, використовуючи інформаційно-комунікаційні технології створює інформаційне середовище формування інформаційної та комунікативної компетенцій як складових професійної компетентності майбутнього фахівця.

Список використаних джерел

1. Байденко В. И. Компетенции в профессиональном образовании (к освоению компетентного подхода) / В. И. Байденко // Высшее образование в России. – 2004. – № 11. – С. 3-13.
2. Вербицкий А. А. Инварианты профессионализма: проблемы формирования : монография / А. А. Вербицкий, М. Д. Ильязова . – М. : Логос, 2011. – 288 с.

Дідух Л. І.

Формування професійної компетентності майбутнього рятувальника державної служби України з надзвичайних ситуацій

Розглянуто проблему переходу освіти на компетентнісну основу, визначення компетентності та професійної компетентності, її складових: комунікативної і інформаційної компетенцій у діловому спілкуванні на основі використання технології Веб-квест у підготовці майбутніх рятувальників державної служби з надзвичайних ситуацій.

Ключові слова: Веб-квест, ділове спілкування, інформаційна компетентність, компетентність, компетенція, комунікативна компетенція, професійна компетентність.

Дидух Л. И.

Формирование профессиональной компетентности будущего спасателя государственной службы Украины по чрезвычайным ситуациям

Рассмотрена проблема перехода образования на компетентностную основу, определение компетентности / компетенции, а также профессиональной компетентности, ее составляющих: коммуникативной и информационной компетентностей в деловом общении

на основе использования технологии Веб-квест в подготовке будущих спасателей государственной службы по чрезвычайным ситуациям.

Ключевые слова: Веб-квест, деловое общение, информационная компетентность, компетентность, коммуникативная компетентность, профессиональная компетентность.

L. Didukh

Formation of Professional Competence of Future Rescuer of Public Service of Ukraine of Emergency Situations

This article deals with the problem of education transformation on competency base, the definition of competence and professional competence, and its components: communication and information skills in business communication through the use of Web quest technology in training future rescuers of Ukraine State Service of Emergency Situations.

Key words: Web quest, business communication, information competence, competence, communicative competence, professional competence.

Стаття надійшла до редакції 18.01.2013 р.